

Б.І. Пишук, Львівський банківський інститут

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ БАНКАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

У статті розглядаються особливості кредитування банками інноваційних проектів. Зазначається ряд заходів, реалізація яких може суттєво стимулювати інноваційну діяльність держави.

Ключові слова: інноваційна діяльність, кредитування, венчурний бізнес, дотації.

Важливою умовою економічного зростання України є забезпечення її інноваційного розвитку як на державному, так і на регіональному рівнях, оскільки фінансування інноваційних проектів дозволяє активно впроваджувати у виробництво сучасні енерго- та ресурсозберігаючі технології, збільшувати випуск нових видів конкурентоспроможної продукції, розширювати спектр послуг. Важливим чинником розвитку інноваційної діяльності в Україні є наукове обґрунтування підходів до вибору таких проектів та запровадження ефективних механізмів їх інвестиційного забезпечення, одним із яких є банківське кредитування [2].

Сьогодні банки можуть виконувати різні функції при наданні кредитів для реалізації підприємницькими структурами інноваційних цілей, зокрема:

1. Кредитування незавершеного виробництва наукових досліджень та розробок, що виконуються науковими організаціями за угодами із зацікавленими замовниками, які оплачують роботу лише після її завершення.
2. Банк виступає в ролі особи, яка контролює якість робіт та відповідає за цілісне та ефективне використання коштів. Завдання банку полягає в тому, що він не сам кредитує інноваційний проект, а виступає посередником між державою (відомством чи спеціалізованим фондом, що виділяє кошти на проведення науково-дослідних робіт) та організацією, яка їх проводить.
3. Банк, кредитуючи інноваційний проект, виступає у ролі джерела інвестицій та координатора проекту одночасно. Дана ситуація є ідентичною першій, проте вона відрізняється складністю проектного кредитування, що потребує більш ретельного аналізу ефективності вкладень капіталу, а також впливу різноманітних ризиків.

У межах всього інноваційного циклу можна виділити ряд етапів, в ході яких буде здійснюватися робота банку з кредитування інноваційних проектів (рис. 1):

Перший етап пов'язаний з відбором із загальної кількості кредитних заявок тих, які найбільше влаштовують банк. При цьому установа банку керується такими принципами:

1. Вивчення найбільш вірогідного позичальника – ініціатора проекту. При цьому основну увагу слід акцентувати не тільки на його фінансовому стані, а також на інноваційному потенціалі та здатності реалізувати проект.

2. Аналіз економічного потенціалу проекту на основі поданого бізнес-плану, який повинен включати наступну інформацію:

- опис проекту;
- потенційні ринки збуту нової продукції;
- оцінка ризиків та методи їх страхування;
- розмір фінансових ресурсів, необхідних для реалізації проекту, графік погашення кредиту за рахунок впровадження нововведень тощо.

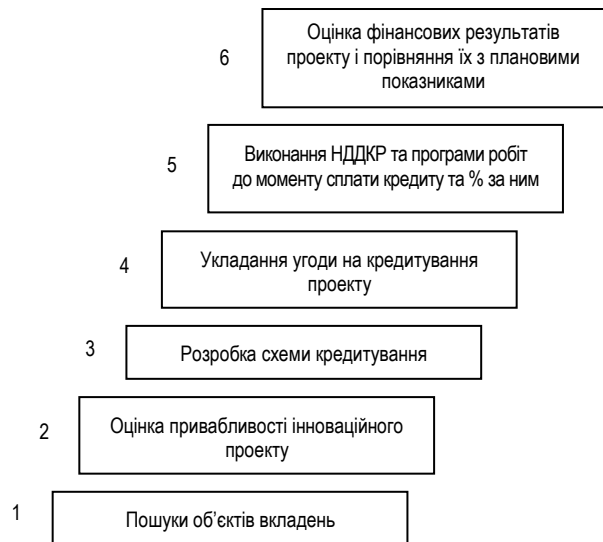

Рис. 1. Структурно-логічна схема кредитування банком інноваційного проекту

На *другому етапі* інноваційного циклу здійснюється оцінка майбутньої рентабельності (прибутковості) проекту з урахуванням ризиків, які мають місце при реалізації даного проекту. Серед найважливіших ризиків, які слід врахувати та оцінити, виділяють технічні та комерційні, що зумовлюються рядом причин (табл. 1).

Третім етапом є розробка схеми фінансування інноваційного проекту. Приймавши рішення про кредитування, банк повинен узгодити разом із замовником суму кредиту, порядок її видачі, графік погашення кредиту та процентів за ним, джерело погашення боргу тощо. В більшості таких випадків для позичальників у банках відкривають кредитні лінії.

Особливістю *четвертого етапу* є підписання кредитної угоди за проектом. Важливим моментом, на який банк має звернути увагу, є контракти, що укладаються між замовником та його контрагентом

на постачання сировини, обладнання та виконання ризику непогашення кредиту) тощо. необхідних робіт, страхові поліси (страхування

Таблиця 1

Види ризиків при інноваційному кредитуванні та причини, що їх зумовлюють

Види ризиків	Причини, що їх зумовлюють
1. Технічні	1) отримання негативних результатів науково-дослідних робіт, що включені в проект; 2) недосягнення запланованих технічних показників у ході наукових розробок; 3) випередження науково-дослідними роботами технологічного рівня та можливостей виробництва щодо засвоєння отриманих результатів розробок; 4) випередження науковими розробками технологічного рівня та можливостей виробництва щодо сфери споживання інновацій; 5) виникнення різноманітних проблем, які неможливо вирішити на сучасному рівні науки і техніки
2. Комерційні	1) неправильний вибір економічної мети проекту; 2) неправильна оцінка обсягу необхідних кредитних ресурсів; 3) недотримання терміну реалізації проекту; 4) невірна оцінка ринків збуту

П'ятий етап полягає у безпосередньому контролі виконання всієї програми передбачених проектом робіт, починаючи із стадії виробництва нового продукту, отримання прибутку від її реалізації та подальше погашення кредиту. На цьому етапі банк здійснює кредитний моніторинг у поєднанні з контролем результатів, отриманих у процесі робіт і внесення коректив у їхню програму, якщо буде така необхідність.

Завершальним є *шостий етап*, на якому банк проводить оцінку фінансових результатів проекту та порівняння їх із запланованими. Особлива увага звертається на оцінку остаточних можливостей щодо погашення боргу та отримання банком відповідного доходу від даної операції.

У випадку неповорнення кредиту та процентів за ним банк може вдатися до реалізації предмета застави, представити претензію до гаранта або звернутися до страхової компанії для отримання відповідної суми страхового відшкодування.

Таким чином побудований процес банківського кредитування інноваційних проектів.

Досвід реалізації ринкових перетворень в Україні свідчить, що для вирішення соціально-економічних проблем, в тому числі інноваційної, необхідним є використання нетрадиційних підходів. Одним із механізмів, що може суттєво стимулювати інноваційну діяльність в державі, є розвиток венчурного бізнесу¹. Як свідчить зарубіжний досвід, провідну роль серед джерел фінансування венчурного бізнесу відіграють саме банківські установи. Інвестиційні банки продають акції венчурних компаній на фондових ринках, залучаючи тим самим капітал для фінансування більш пізніх стадій їхнього життєвого циклу через надання довгострокових кредитів. Поступово розширюючи спектр своїх послуг, банки почали засновувати власні венчурні фірми. Успішна діяльність такої фірми гарантує банку багаторазове збільшення початкових

інвестицій і цей процес відтворюється на розширеній основі. Отже, основним стимулом для банку при венчурному інвестуванні є отримання значного прибутку. На частку фінансування венчурних фірм, які є складовими структурами установ банків, припадає близько третини його загального обсягу. Так, наприклад, у Великобританії ця частка становить 18,7 %, а в Нідерландах – близько 30 % [3, с. 26]. Хоча ці компанії не мають ніяких пільг і їм складно конкурувати з незалежними фірмами венчурного капіталу, великі інвестиційні банки все-таки створюють такі структури та забезпечують їх кредитування з метою диверсифікації асортименту банківських послуг та розширення клієнтської бази.

На даний час в Україні необхідно використовувати зарубіжний досвід венчурного інвестування та всебічно сприяти створенню та функціонуванню венчурних компаній, а також інноваційних банків, які б спеціалізувалися на фінансуванні та кредитуванні інноваційних проектів, починаючи з їх створення та закінчуючи масовим впровадженням.

Проте зараз в Україні операції з надання кредитних ресурсів для реалізації інноваційних проектів у вітчизняній банківській практиці майже не використовуються через наступні причини:

- відсутність дієвих механізмів стимулювання участі банківських установ у кредитуванні інноваційного бізнесу;
- відсутність ефективної системи відбору найбільш ефективних та конкурентноздатних нововведень;
- наявність високого ступеня ризику непогашення кредитів через відсутність гарантій досягнення очікуваного результату чи відсутність у позичальника необхідних коштів;
- тривалі, як правило, терміни кредитування, необхідні для проведення солідних наукових досліджень;
- високі розміри процентних ставок за такими кредитами;
- відсутність у банків досвіду кредитування інноваційної діяльності.

¹Венчурний бізнес – це вид бізнесу, орієнтований на практичне використання технічних і технологічних розробок, результатів наукових досліджень, ще не випробуваних на практиці в очікуванні значних прибутків [1, с. 46].

Одним із механізмів, який доцільно було б використати для поживлення процесів кредитування інноваційної діяльності в Україні, може бути застосування дотацій до процентних ставок за кредитами, які надаються державою банкам за умов інвестування коштів у науково-технічну та інноваційну діяльність пріоритетних галузей та виробництв. Зокрема, у сфері фінансово-банківської діяльності слід реалізувати відповідні заходи, які б надали значний поштовх розвитку інноваційної діяльності в Україні, а саме:

- встановлення для банків, які здійснюють пільгове довгострокове кредитування інноваційних проєктів, знижених ставок норми обов'язкового резервування коштів;
- запровадження механізмів державного страхування кредитів, наданих підприємствам, що розробляють та впроваджують інноваційну високотехнологічну продукцію і діяльність яких пов'язана із значним інвестиційним ризиком;
- розробку та впровадження державної системи страхування ризиків інноваційної діяльності за рахунок спеціально створеної страхової компанії;
- підвищення доходності кредитно-інноваційних операцій банків шляхом звільнення від оподаткування прибутку банків, отриманого від операцій з інноваційного кредитування терміном більше як на три роки;
- зниження ставки оподаткування на ту частку прибутку банків, яка спрямовується ними на фінансування інноваційних проєктів;
- забезпечення зниження ризику банківського кредитування інноваційних проєктів через запровадження механізму довгострокового рефінансування НБУ, виходячи з наявності високоєфективних інноваційних проєктів, що мають стратегічний пріоритет з точки зору цілей державної економічної політики;
- запровадження механізму обліку НБУ цінних паперів установ банків (векселів, облігацій), емітованих ними в рахунок сек'юритизації банківських активів, вкладених в інноваційні проєкти за пільговою дисконтною ставкою.

Таким чином, для активізації банківського кредитування інноваційних проєктів необхідно створити таке економічне та правове середовище, яке б дозволило банківським установам сприяти науково-технічному розвитку, здійснювати кредитну підтримку інноваційних процесів та стимулювати використання інтелектуального потенціалу. Вирішення усіх цих проблем без участі українських банків є просто неможливим.

Список літератури

1. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене і доповнене. – Львів: Видавництво “Центр Європи”, 1997. – С. 46.
2. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Постанова Верховної Ради України від 13 липня 1999 року № 916-XIV.
3. Поручник А.М., Антонюк Л.Л. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні: Монографія. – К.: КНЕУ. – 2000. – С. 25-26.

Summary

The problems of bank crediting of innovative projects is considered in the article. A range of measures for stimulating the innovative activity of the state is determined.